

Свідоцтво
про державну
реєстрацію
серія КВ № 5049
від 11 квітня 2001 р.

**ВИЩА
ОСВІТА
УКРАЇНИ**
Засновано
в 2001 році
Передплатний індекс
23823

Теоретичний та науково-методичний часопис

3 (38) ' 2010

Засновники:

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ВИЩОЇ ОСВІТИ НАПН УКРАЇНИ
ВИДАВНИЦТВО «ПЕДАГОГІЧНА ПРЕСА»

Головний редактор

Віктор АНДРУЩЕНКО,

доктор філософських наук, професор, член-кореспондент НАН України, академік НАПН України, голова наглядової ради Інституту вищої освіти НАПН України, ректор НПУ імені М. П. Драгоманова

Редакційна колегія:

Віль БАКІРОВ,

доктор соціологічних наук, професор, ректор Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна

Микола ЄВТУХ,

доктор педагогічних наук, професор, академік НАПН України, академік-секретар відділення педагогіки та психології вищої школи НАПН України

Михайло ЗГУРОВСЬКИЙ,

доктор технічних наук, професор, академік НАН України, ректор Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут»

Іван ЗЯЗЮН,

доктор філософських наук, академік НАН України, директор Інституту педагогічної освіти та освіти дорослих НАПН України

Василь КРЕМЕНЬ,

доктор філософських наук, професор, академік НАН України, президент Національної Академії педагогічних наук України

Володимир ЛУГОВИЙ,

доктор педагогічних наук, професор, академік, віце-президент НАПН України, директор Інституту вищої освіти НАПН України (перший заступник головного редактора)

Микола МИХАЛЬЧЕНКО,

доктор філософських наук, професор, член-кореспондент НАН України, завідувач відділу Інституту вищої освіти НАПН України, президент Української академії політичних наук

Олеся ОНИЩЕНКО,

доктор філософських наук, професор, академік НАН України, академік-секретар НАН України, директор Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського

доктор педагогічних наук, професор, завідувач відділу Інституту вищої освіти НАПН України (заступник головного редактора)

Геннадій ПІВНЯК,

доктор технічних наук, професор, академік НАН України, ректор Національного гірничого університету України

Валерій СМОЛІЙ,

доктор історичних наук, професор, академік НАН України, директор Інституту історії НАН України

Михайло СТЕПКО,

кандидат фізико-математичних наук, професор, член-кореспондент НАПН України, перший заступник директора Інституту вищої освіти НАПН України

Петро ТАЛАНЧУК,

доктор технічних наук, професор, академік НАПН України, президент Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна»

Василь ТАЦІЙ,

доктор юридичних наук, професор, академік НАН України, ректор Української національної юридичної академії імені Ярослава Мудрого

Василь ТКАЧЕНКО,

доктор історичних наук, професор, член-кореспондент НАПН України

Юрій ШЕМШУЧЕНКО,

доктор юридичних наук, професор, академік НАН України, директор Інституту держави і права НАН України

Микола ШКІЛЬ,

доктор фізико-математичних наук, професор, академік НАПН України

Редакційна колегія з напрямів:

педагогіки - Надія БІБІК, Наталія ДЕМ'ЯНЕНКО, Леонід КАНЩЕНКО,

Галина КОЗЛАКОВА, Ельвіра ЛУЗИК, Тамара ЯЦЕНКО

психології - Іван БЕХ, В'ячеслав КАЗМІРЕНКО, Сергій МАКСИМЕНКО,

Віталій ТАТЕНКО, Ірина МАНОХА

філософії - Петро ГНАТЕНКО, Леонід ГУБЕРСЬКИЙ, Анатолій КОНВЕРСЬКИЙ, Валентин КРИСАЧЕНКО, Володимир ЯРОШОВЕЦЬ

політології - Микола ГОЛОВАТИЙ, Володимир ГОРБАТЕНКО, Федір КИРИЛЮК, Віктор ПАЗЕНОК, Віталій СКУРАТІВСЬКИЙ

економічної теорії - Володимир ЄВТУШЕВСЬКИЙ, Юрій НІКОЛЕНКО, Антон ФІЛІПЕНКО, Дмитро ЧЕРВАНЬОВ

**Відповідальний секретар
МАРИЧЕВСЬКА Алла**

Адреса редакції:

01014, м. Київ-14, вул. Багратіонна, 9.

Інститут вищої освіти НАПН України

Тел.: 286-68-04, 286-63-68

Схвалено рішенням вченої ради Інституту вищої освіти НАПН України, протокол № 9 від 30 вересня 2010 року

© «Вища освіта України». 2010

© Інститут вищої освіти НАПН України. 2010

© «Педагогічна преса». 2010

**До 85-річчя з Дня народження
доктора педагогічних наук,
професора, академіка
Степана Якимовича Дем'янука
присвячується.**

Рекомендовано до друку Рішенням Вченої ради
Інституту вищої освіти НАПН України
Протокол № 9 від 30 вересня 2010 року

Редакційна колегія випуску:

Андрущенко В.П., Луговий В.І., Степко М.Ф., Левшин М.М., Євтух М.Б.,
Дем'янчук Ю.С., Дем'янчук А.С., Маноха І.П., Тадеєв П.О., Пелех Ю.В.,
Невмержицький О.А., Михальченко М.І., Уваркіна О.В.,
Дем'яненко Н.М., Корольов Б.І., Онкович Г.В., Козлакова Г.О.,
Корсак К.В., Бобров В.Я., Лутай В.С.

Відповідальний редактор випуску:

Левшин М.М., Пелех Ю.В.

Підготовка до друку:

Тітаренко Наталія, Яковина Олена

Вища освіта України № 3 (додаток 1) - 2010 р. - Тематичний випуск «Педагогіка вищої школи: методологія, теорія, технології». - Т. 2. - 484 с.

У тематичному випуску часопису «Вища освіта України» вміщені наукові статті фахівців з питань методології, теорії та технологій педагогіки вищої школи.

Співвідношення філософії освіти та педагогіки вищої школи, напрямки уточнення предмету, обґрунтування змісту, виокремлення інноваційних чинників її розвитку; конструювання моделей «ідеального випускника» та «ідеального викладача» вищих навчальних закладів; результати досліджень по реалізації технологічного підходу у вищій освіті та надання їй особистісно зорієнтованої спрямованості - ось далеко не повний спектр проблем та питань, до висвітлення та спроби розв'язання яких звертаються автори випуску.

Особлива увага загострюється обґрунтуванню філософії освіти як духовної парадигми модернізації вищих навчальних закладів, методологічній основі педагогіки вищої школи.

Публікації тематичного збірника адресовані науковцям, дослідникам психолого-педагогічних та управлінських проблем розвитку освітньої справи в Україні та за її межами.

Видавництво не несе відповідальності
за орфографічні та стилістичні помилки авторів

Здано до набору 01.10.2010. Підписано до друку 08.10.2010.
Формат 60x80/16. Папір офсетний. Гарнітура Arial. Друк офсетний.
Умовн. друк. арк. 30,25. Обл.-вид. арк. 29,95.

Віддруковано ПП Баршєв К. В.
м. Рівне, вул. Ст. Бандери, 40/67. Тел.: (0362) 43-05-17.

246	Миськова Н.М. Методико-математична підготовка майбутнього вчителя початкової школи у вищих навчальних закладах	359	раційно-технологічного компонента соціальної компетентності студентів вищих навчальних закладів
252	Мовчун А.І. Проблеми використання ділових ігор в навчальному процесі за кордоном	366	Зарубінська І.Б. Дослідження соціального інтелекту як психолого-педагогічна проблема
258	Музичко Л.В. Практика формування індивідуального стилю учіння студентів в умовах контекстно-професійної підготовки фахівців у галузі викладання економіки	371	Кабріль К.В. Професійно-педагогічна підготовка майбутніх учителів музики на основі компетентнісного підходу
263	Овсієнко Ю.І. Підготовка до практичних занять з вищої математики у вищих навчальних закладах аграрного профілю	377	Клак І.Є. Проблема формування професійної компетентності майбутнього викладача педагогічного коледжу в умовах вузу
269	Онопрієнко О.М. Українські народні рухливі ігри як важлива складова виховної системи	382	Корносенко О.К., Хоменко П.В. Модель професійно компетентного фахівця фізичної культури
276	Орленко Н.А. Особистий психолого-педагогічний паспорт навчальних досягнень майбутнього пілота як умова успішної професійної діяльності педагога професійної школи на основі індивідуальності майбутнього	388	Красовська О.О. Сучасні підходи формування фахової компетентності студентів педагогічних факультетів до викладання мистецьких дисциплін у початкових класах
282	Отлич О.М. Технологія розвитку творчої індивідуальності майбутнього педагога професійної школи на основі використання мистецтва	394	Лещенко Г.П. Формування мовної (лінгвістичної) компетенції студентів філологів на засадах наступності
288	Паладій М.В. Удосконалення державної системи правової охорони інтелектуальної власності – важлива складова інноваційного розвитку України	400	Локшин В.С. Психолого-педагогічні основи формування професійної управлінської компетентності менеджерів соціокультурної сфери
294	Пригодій М.А. Стан готовності вчителів технологій до організації професійного навчання	406	Мельничук Л.Б. Формування у студентів професійних компетентностей у процесі вивчення дисципліни "Основи науково-педагогічних досліджень" (у контексті інтерактивного навчання)
301	Притулюк Н.В. Розвиток комунікативно-мовленнєвих умінь студентів-українознавців у процесі ознайомлення з українськими фольклором	412	Никишова А.В., Башкирова Ю.В. Психологіческая компетентность выпускника вуза в контексте методологии и стратегии высшего образования
306	Соляр Л.В. Етична підготовка майбутнього вчителя до професійної діяльності	420	Павленко О.М. Джазово-імпровізаційна компетенція майбутнього вчителя музики: структурно-функціональний аналіз
312	Стасенко О.А. Формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до позакласної роботи з учнями основної школи	427	Пагуза Т.І. Шляхи реалізації компетентісно зорієнтованого підходу в роботі з обдарованими учнями
316	Тарутіна З.Є. Освіта XXI століття – сфера застосування сучасних і майбутніх відкриттів у природничих науках	433	Пелех Л.Р. Формування професійних компетенцій майбутнього фахівця з іноземної філології у процесі вивчення предметів циклу професійно-орієнтованих дисциплін (на прикладі «Лінгвокраїнознавства»)
321	Цуруль О.А. Досвід реалізації теорії педагогічних вимірювань у процесі методичної підготовки вчителя біології	439	Попова Д.А., Котлик Т.І. Текст як найбільш ефективний засіб формування соціокультурної компетенції в компетентнісному аспекті
327	Яблочнікова І.О. Удосконалення змісту професійної підготовки майбутніх фахівців-фінансистів	444	Серман Л.В. Комунікативна компетенція як система мовленнєвих іншомовних умінь та навичок
334	Яценюк Н.І. Підготовка студентів до аналізу підручника з німецької мови для початкової школи	451	Сиротюк М.В. Формування комунікативної компетентності майбутніх менеджерів освіти засобами інтерактивних технологій
338		454	Товканець Г.В. Дидактичні аспекти розвитку вищої економічної освіти у контексті глобалізаційних процесів
	ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ РЕАЛІЗАЦІЇ КОМПЕТЕНТІСНОГО І КРЕДИТНОГО ПІДХОДІВ У НАВЧАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ	459	Третяк О.С. Педагогічні умови реалізації компетентнісного підходу та особистісно зорієнтованих технологій навчання у процесі підготовки персоналу державної кримінально-виконавчої служби України
		464	Халимон І.Й. Роль рефлексії у формуванні професійної компетентності майбутнього вчителя з другою спеціальністю "Іноземна мова"
344	Белофастова Т.Ю. Сучасні підходи до формування комунікативної компетентності фахівців засобами риторики	469	Хитрюк В.В. Інформаційно-компетентнісний компонент готовності майбутнього педагога к роботі в умовах образовательной интеграции и механизмы его формирования
348	Борець І.В. Формування управлінської компетентності майбутніх фахівців з транспортних систем в авіаційному ВНЗ: психолого-педагогічні аспекти		
353	Гончарук В.А. Впровадження кредитно-модульної системи у навчальний процес з методики викладання народознавства		

Результати проведеного анкетування показали, що значна частина вчителів (72 %) вважає причиною невисокого рівня своєї готовності до організації профільного навчання відсутність підготовки в даному аспекті в процесі навчання у вищому педагогічному навчальному закладі.

Перспективи подальших досліджень. Наукові дослідження, присвячені окремим аспектам історії становлення і розвитку системи професійно-педагогічної підготовки інженерно-педагогічних кадрів, починають здійснюватися в 20-х роках минулого століття. Найбільш інтенсивно питання підготовки вчителів технологій стали вивчатися в останні три десятиріччя. У цей період опубліковано ряд монографій, захищені докторські та кандидатські дисертації [2].

Однак у названих дослідженнях простежуються лише окремі аспекти вдосконалення підготовки вчителів технологій. Завдання створення цілісної картини підготовки майбутніх вчителів технологій до реалізації технологічного профілю навчання в сучасній школі залишається поки невирішеним.

Література:

1. Бабанський Ю.К. Проблеми підвищення ефективності педагогічних досліджень: Дидактичний аспект / Ю.К. Бабанський. — М.: Педагогика, 1982. — 192 с.
2. Вербицкий А.А. Активное обучение в высшей школе: контекстный подход / А.А. Вербицкий. — М.: Высшая школа, 1991. — 207 с.
3. Воронина Е.В. Профильное обучение: модели организации, управленческое методическое сопровождение / Е.В. Воронина. — М.: 5 ЗА ЗНАНИЯ, 2006. — 11 с.
4. Гришин В.В. Методика психодиагностики в учебно-воспитательном процессе / В.В. Гришин, П.В. Лушин; [под общ. ред. В.В. Гришина]. — М.: Наука, 1990. — 64 с.
5. Загвязинский В.И. Основы дидактики высшей школы: [учеб. пособие] / В.И. Загвязинский, Л.И. Грищенко; [под общ. ред. В.И. Загвязинского]. — Тюмень: ТГУ, 1978. — 91 с.
6. Немов Р.С. Психология: [учеб. для студ. высш. пед. учеб. заведений] / Р.С. Немов; в 3 кн. — 4-е изд. — М.: ВЛАДОС, 2002. — 165 с.
7. Педагогика: [учеб. пособие для студ. пед. учеб. заведений] / В.А. Сластенин [и др.]. — М.: Школа-Пресс, 1997. — 512 с.
8. Сластенин В.А. Профессиональная подготовка учителя в системе высшего педагогического образования / В.А. Сластенин. — М.: МГПИ, 1992. — 180 с.

УДК 37.016:81-028.31

Н.В. ПРИТУЛИК

РОЗВИТОК КОМУНІКАТИВНО-МОВЛЕННЄВИХ УМІНЬ СТУДЕНТІВ-УКРАЇНОЗНАВЦІВ У ПРОЦЕСІ ОЗНАЙОМЛЕННЯ З УКРАЇНСЬКИМ ФОЛЬКЛОРОМ

Анотація. У статті подано аналіз комунікативно-мовленнєвого потенціалу аудиторних та позааудиторних занять з українського фольклору для студентів українознавчих спеціальностей; розглянуто види вмінь, необхідні для здійснення вербальної комунікації; висвітлено окремі методичні питання щодо розвитку цих умінь у процесі ознайомлення студентів із українським фольклором.

Ключові слова: комунікація, мовленнєва ситуація, комунікативно-мовленнєві вміня, фольклор, студенті-українознавці.

Анотація. В статті представлено аналіз комунікативно-речевого потенціала аудиторних та внеаудиторних занять по українському фольклору для студентів українознавчих спеціальностей; розглянуті види умінь, необхідні для здійснення вербальної комунікації; висвітлено окремі методичні питання щодо розвитку цих умінь у процесі ознайомлення студентів із українським фольклором.

Ключевые слова: коммуникация, речевая ситуация, коммуникативно-речевые умения, фольклор, студенты-украиноведы.

Annotation. In the article the analysis of verbal communicative potential of audience and extracurricular not compulsory classes is presented on Ukrainian folklore for the students of ukrainian-knowledge specialties; the types of abilities, necessary for realization of verbal communication, are examined; methodical questions are affected, touching development of these abilities in the process of acquaintance of students with Ukrainian folklore.

Keywords: communication, vocal situation, communicative-vocal abilities, folklore, students-ukrainian-knowledge.

Уміння орієнтуватися в людському середовищі є надзвичайно важливою умовою особистісного розвитку людини, що вимагає високого рівня необхідності розвитку її комунікативної і соціальної компетентностей. Засобом реалізації соціально-психологічних властивостей (комунікативних, інтерактивних та ін.), через які виявляється комунікативна компетенція, є комунікативне мовлення. Комуникативна лінія в навчанні рідної мови в школі є однією з провідних, що визначено в освітніх документах. Принцип наступності навчання зумовлює необхідність підтримати й удосконалити набуті під час шкільного навчання вміння комунікативного мовлення студентів.

Метою цієї статті є визначення комунікативного потенціалу навчальних дисциплін, пов'язаних із ознайомленням з українським фольклором, у процесі опікування яких студенти, зокрема студенти-українознавці, матимуть змогу поліпшити свої комунікативно-мовленнєві вміння. Саме тому в процесі підготовки статті були поставлені такі завдання: на основі аналізу психологічних, психолінгвістичних і лінгводидактичних джерел визначити ключові поняття, пов'язані із мовленнєвою комунікацією, та можливості програмового матеріалу щодо розвитку умово комунікативного мовлення студентів-українознавців.

Перш за все, розглянемо ключові терміни понятійного апарату, що стосуються проблеми міжособистісної комунікації.

Комунікація (лат. communicatio, від communico — роблю загальним, зв'язую, спілкуюся) — це повідомлення, передача інформації засобами мови, мовлення (вербальна) або інших знакових систем (невербальна) у процесі міжособистісного спілкування. [4, 54] Мовлення є одним із засобів комунікативної діяльності людини. З цього випливає тлумачення поняття **“мовленнєва комунікація”**, яку слід розуміти як комунікацію (спілкування) людей засобами мови (є й інші невербальні засоби комунікації: міміка, жести, знакові зображення).

Спілкування як процес міжособистісної взаємодії розглядали в різні часи В.М. Бехтерев, Б.Г. Ананьєв, В.М. М'ясищев, А.В. Беляєва, А.В. Бодальов, Б.Ф. Ломов, В.І. Носулєнко, О.О. Леонт'єв, М.І. Лисина, Л.П. Крикін та ін.

М.І. Лисина тлумачить поняття **“спілкування”** як “взаємодію двох або кількох людей, спрямовану на узгодження та об'єднання їхніх зусиль з метою налагодження відносин та досягнення загального результату” [7, 9]. Подані визначення дають підстави назвати головні умови здійснення спілкування: наявність двох (або кількох) осіб; адресата і адресанта (комунікантів) мовлення, до якого (яких) воно спрямоване, активність співрозмовників з метою обміну інформацією, здійснення взаємовпливу в певній мовленнєвій ситуації.

Мовленнєву ситуацію як необхідну ланку комунікативної діяльності, її структуру, умови виникнення досліджували О.О. Леонт'єв, Т.Е. Сахарова, А.А. Ал-

дослідженням особливостей їх різноманітних класифікацій мовленнєвих ситуацій. Д.І. Ізаренков та інші науковці. Учені по-різному визначають поняття **“мовленнєва ситуація”**. В.Л. Скалкін та Г.А. Рубінштейн розуміють її як таку ситуацію дійсності, “яка викликає певну мовленнєву реакцію” [10, 3]. Т.О. Ладженська визначає зміст мовленнєвої ситуації в спонуці учнів до “конкретного висловлювання, набліженого до того, яке існує в дійсності, коли задовольняється потреба в комунікації” [5]. Ю.І. Пасов називає мовленнєву ситуацію “тлом для мовленнєвих дій, стимулом до мовлення, сукупністю обставин реальної дійсності, що слугують стимулом до мовленнєвої дії” [8, 25].

У психолінгвістиці (І.О. Зимня, О.М. Леонт'єв, О.О. Леонт'єв) вміня, необхідні для здійснення мовленнєвої діяльності, класифікують на **часткомовленнєві, мовленнєві та комунікативні**.

До **часткомовленнєвих умій** учні віднесли звуковимні, орфоепічні, лексичні, граматичні вміня. **Мовленнєві вміня** - уміння здійснювати мовленнєву діяльність на рецептивному (аудіювання, читання) й репродуктивному (говоріння, письмо) рівнях. **Комунікативні вміня** визначені вченими як уміння здійснювати мовленнєву діяльність у різних ситуаціях спілкування з орієнтацією на співрозмовника, в тому числі вміня виконувати мовленнєві дії, спрямовані на розв'язання комунікативної задачі на оптимальному рівні.

Для уміння говорити (як і інших репродуктивних та рецептивних умій) мовець повинен мати достатній словниковий запас, сформованість звуковимовних, орфоепічних, граматичних, часткомовленнєвих умій. А для здійснення комунікативної діяльності на оптимальному рівні в діалогічній та монологічній формах, як мінімум, - аудіювати, говорити, читати, писати. Крім того, комунікація вимагає від суб'єкта мовлення здатності адекватно реагувати на отриману інформацію; швидко орієнтуватися в ситуації, зважаючи на спонтанність діалогічного мовлення; прогнозувати розгортання бесіди (як на рівні репліки, так і на рівні всього діалогу), а також пам'ятати всі попередні бесіди з даним партнером з метою максимального використання досвіду спілкування, запобігання повторам; пам'ятати все, що сказав співбесідник під час контакту, і все, що сказав сам мовець; миттєво оцінювати всю сукупність відомостей, отриманих до початку своєї мовленнєвої партії; вміти вчасно вставити слово, не порушуючи при цьому прийнятих правил спілкування; вміти слухати співбесідника; дотримуватися певного емоційного тону; слідувати за правильністю мовної форми, в яку втілюються думки; слухати своє мовлення, щоб контролювати його нормативність та, за необхідності, вносити до сказаного відповідні зміни, виправлення; вміти вилучити інформацію із ситуації спілкування, в тому числі й ту, яка повідомляється паралінгвістичними засобами (жестами, мімікою) [10].

Як бачимо, кожен наступний вид умій передбачає наявність у суб'єкта мовлення умій попереднього виду, що дає підстави говорити про концентричність у формуванні й розвитку мовленнєвих умій: вправлення у кожному виді вмінь активізує й розвиває попередні.

Саме тому аналіз можливостей занять з українського фольклору щодо розвитку вмінь студентів, необхідних для здійснення комунікації, варто розглядати в такому порядку: потенціал розвитку часткомовленнєвих; мовленнєвих; комунікативних умій. Безумовно, семінарські заняття з навчальної дисципліни «Фольклор України», а також фольклористична практика студентів містять значний

більш детально.

Розвиток часткомовленнєвих умій студентів-українознавців відбувається в процесі ознайомлення з новими поняттями, що відбивають реалії духовної та матеріальної культури українців: **назви предметів народного одягу та взуття, предметів побуту і вжитку, знарядь праці, страв, обрядових понять тощо, адже кожна тема лекційного чи семінарського заняття з фольклору містить блоки українознавчої лексики**. Студенти засвоюють їхню номінацію - діалектну й літературну, граматичну форму, семантику, ознайомлюються з їхнім етносемантичним полем, регіональними відмінностями в плані культурної конотації. Робота з лексичними і фразеологічними фольклористичним матеріалом сприяє збагаченню словникового запасу студентів, їхній етнокультурній обізнаності.

Лексичний і фразеологічний матеріал може бути репрезентований як під час теоретичного ознайомлення з фольклорними жанрами, так і в процесі безпосереднього опрацювання текстів словесної поетичної творчості - пісень, балад, паремій, загадок, казок, легенд, анекдотів тощо. Наприклад, на семінарське заняття з ознайомлення із фольклорним жанром «загадка» можна дібрати зразки давніх українських загадок, відгадками яких є народні реалії побуту: **снувалки (чотири кози - на одній нозі), макогін і макітра з маком (толпих - у лісі, толпуга - шиха - в колі, толпушенята - в полі, всі сходяться до однієї долі), кварта (що в хаті щодня цілують?)** та ін.

Весільний обряд породив чималу кількість лексем та сталих етнокультурних регіонально відмінних фразем, кожна з яких презентує назви учасників весілля (**князька (молодій), княгиня (молода), вінчальні батьки, дружки, бояри, свати, світлика (тощо), певну обрядодію або її результат: 1) передвесільний етап: «сваатання», «завруччя (змовини, оглядиці)», «йти по слово» («шлти слово»), «подавати рушник», «отримати гарбуза»; 2) підготовка до весілля: «дівич-вечір», «вити гільце (вільце)», «шлти вінок», «бгати коровай»; 3) власне весілля: «казати прощу», «переливати дорогу», «ставати на рушник», «загулювати вельно»; 4) післявесільні: «вмивати молоду», «перелій», «кури (цигани)», «іти на родини» та інші.**

Родинна обрядова творчість включає велику кількість традиційних стапих лексем, побажань:

- **весільних** - «дарую бурячок, щоб до року народився козачок», «дарую віночок цибулі, щоб невістка не показувала свекрусі дулі», «дарую дуба на чотири рала, щоб були чотири сини, і всі - генерали»;

- пов'язаних із народженням і хрещенням дитини - **«щоб був здоровий, як зима, красивий, як весна, багатий як літо, щедрий, як осінь», «щоб мав від людей честь, а від бога - парть(долю)», «з роси і води».**

- **новосіпльям** - «хай у ваше віконце завжди світить сонце», «хай ваша хата буде багата на хороших людей і щирх гостей» та ін.

Активізація в мовленні засвоєної лексики, фраземіки може відбуватися в ході **репродукції**, відтворення фраз, реплік за зразком. Для цього корисною буде організація:

а) відтворення народних драм або їх фрагментів («Маланка», «Коза», «Вертеп», «Кулайло», «Обжинки», «Колодій») на семінарських заняттях та в соціальних установах під час відповідних свят;

б) імітування весняних обрядових ігор з діалогами («Царенко і Царівна», «Грушка», «Просо», «Жельман (Зельман)» тощо;

в) інсценування фрагментів весільного обряду, наприклад, сватання, викуповування молоді тощо;

1) Слів обрядових пісень, що супроводжували весняні обрядові рухи («Кривий танок»);

Д) загадування загадок;

е) розповіді анекдотів.

З метою вдосконалення **комунікативно-мовленнєвих умінь** необхідно створювати умови для виникнення природних мовленнєвих ситуацій, які дадуть змогу на основі засвоєного й активованого словникового матеріалу набути комунікативних умінь. Це може відбуватися як в аудиторних умовах (на семінарських заняттях), так і в позааудиторних (під час фольклористичної практики).

В аудиторії користиння для розвитку комунікативно-мовленнєвих умінь є інтеграційні методи навчання, такі як взаємонавчання, робота в малих групах.

Взаємонавчання доцільно проводити на семінарських заняттях під час опрацювання будь-яких теоретичних тем з фольклору. Така робота проводиться в три етапи.

I етап - консультативний: студенти розподіляються на групи (їх кількість має відповідати кількості семінарських питань) і впродовж певного часу – 20-30 хв. – спілкуючись, обмінюються інформацією щодо одного з винесених на семінар питань. Наприклад, у межах теми «Весільна обрядовість» кожна група студентів може опрацювати матеріал стосовно окремих етапів весільної драми; окремі тематико-хронологічні цикли можуть стати предметом спілкування під час вивчення теми «Думи» тощо.

II етап – навчальний: відбувається перегрупування студентів (у склад кожної групи входить по одному «фахівцю» з кожного питання); їхнє завдання – викласти матеріал стосовно свого питання і засвоїти інші зі слів «фахівців» упродовж відведеної на цей етап викладачем кількості часу).

III етап - контрольний: доцільно проводити у вигляді тестів, нетривалої самостійної роботи тощо.

Така робота є ефективною в плані засвоєння навчального матеріалу та корисного в плані активності їхніх комунікативних здібностей на професійну тематику.

Спілкування студентів в малих групах можна організувати і в процесі опрацювання проблемних фольклористичних питань, наприклад, визначенні специфіки українського фольклору, впливу зміни народного світогляду на український фольклор. З метою систематизації та закріплення опрацьованого на занятті фольклористичного матеріалу можна запропонувати студентам групове складання питальників з певної тематики для фольклористичної експедиції.

Спілкування в групах доцільно організувати і на семінарському занятті, присвяченому ознайомленню з фольклорним жанром «небилиця». Рекомендують спочатку разом зі студентами на основі аналізу кількох творів цього жанру визначити його особливості, у тому числі й мовленнєві, і, розподіливши студентів на мінігрупи, запропонувати завдання колективно скласти небилицю.

Найбільший комунікативний потенціал, на нашу думку, має фольклористична практика студентів-українознавців. Опитування респондентів являє собою природну мовленнєву ситуацію, в якій закладені умови для активізації усіх видів умінь, необхідних для здійснення мовленнєвої комунікації: наявність адресата і адресанта мовлення (респондент-реціпієнт), мотиву і мети спілкування (якомога повніше дізнатись про певне явище духовної культури народу).

Ситуація опитування інформантів є завжди спонтанною. Для успішного проведення сеансу опитування студент повинен володіти низкою комунікативних умінь:

1) сприяти прихильності до себе респондента (ввічливість, повага до респондента та його образу життя) і створювати умови психологічного комфорту для нього;

2) викладати мету сеансу - лаконічно і доступно для інформанта;

3) вдало формулювати запитання – у доступній для інформанта формі, зрозуміло, звичною для нього мовою;

4) володіти власною силою голосу, його інтонаційними можливостями, дотримуватися певного темпу мовлення, виходячи з мети спілкування; розпізнавати інтонаційні відтінки мовлення респондента;

5) добираючи питання, орієнтуватися на співбесідника: його стать (жінка чи чоловік), вік (дитина, молода або літня людина), шлюбний стан (одружений, неодружений, вдівець), особливості темпераменту та характеру (жвавий-спокійний, сміливий-сором'язливий) тощо; дотримуватися принципів етики й такту.

6) делікатно повертати розмову в русло мети дослідження в разі відхилення від теми;

7) уважно слухати оповідача, у разі потреби тактовно уточнювати незрозумілі деталі отриманої інформації, швидко реагуючи на репліки співбесідника;

8) своєчасно вступати в розмову та закінчувати її.

Усі зазначені вище вміння є необхідними для досягнення комунікативної мети в процесі комунікативної діяльності під час проходження фольклористичної або етнографічної практики.

Таким чином, у процесі ознайомлення студентів українознавчих спеціальностей з фольклористичним матеріалом викладачеві необхідно ставити за мету розвиток їхніх комунікативно-мовленнєвих умінь, оскільки рівень їхньої фахової комунікативної компетенції є дуже важливим для майбутньої професійної діяльності.

На нашу думку, актуальним є визначення потенційних можливостей інших фахових дисциплін та розробка відповідних методів, прийомів, форм роботи.

Література:

- Бричина О. Головаха І. Прозовий фольклор села Плоське на Чернівецьщині: Тексти та розвідки. – К.: Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології імені М.Т. Рильського НАН України, 2004. – 584 с.
- Воролай О. Звичаї нашого народу: Етнографічний нарис. – К.: Оберіг, 1993. – 590 с.
- Загадки Явдохи Зухи / Запис. Гнат Танцюра. – К.: Народознавство, 1996. – 42 с.
- Конюхов Н.И. Словарь-справочник по психологии. – М.: Полиграфресурсы, 1996. – 156 с.
- Ладыженская Т.А. Речевая ситуация при обучении устным высказываниям. // Русский язык в школе. – 1974. - № 5.
- Лановик М., Лановик З. Українська усна народна творчість: Підручник. – К.: Знання-Прес, 2003. - 591 с.
- Лисица М.И. Проблемы онтогенеза общения. - М.: Педагогика, 1986. -144 с.
- Пассов Е.И. Коммуникативный метод обучения иноязычному говорению. – М., 1991.
- Прутулук Н.В. Із спостережень за вербальним і позавербальним компонентами сучасного весільного обряду одного буковинського села // Етнолінгвістичні студії 1. – Київ – Житомир: Полісся, 2007. – С. 114-125.
- Скалкін В.Л., Рубинштейн Г.А. Речевые ситуации как средство развития неподготовленной речи. // Иностранные языки в школе, 1966. - № 4. – с. 3.